

Posudek diplomové práce Lýdie Skuciusové „Komentovaný překlad vybraných kapitol románu *The Collector Collector* od Tibora Fischera“

Diplomantka si vybrala pro svou diplomovou práci překladatelsky mimořádně náročný text, jehož jazyková ekvilibristika ovšem místy balancuje na hraně samoučelnosti (což reflektuje i úryvek z recenze zařazený na s. 42 komentáře). To staví diplomantku do trochu nevýhodné pozice – na jednu stranu mohla v překladu vrchovatě ukázat (a rozhodně ukázala) své tvůrčí schopnosti i schopnost reflexe vlastní práce, tj. užití interpretačních a překladatelských postupů. Na druhou stranu se dalo předvídat, že absence nějakého vyššího, zastřešujícího autorského záměru, kromě čiré snahy pobavit čtenáře jazykovou „pyrotechnikou“ a všudypřítomnou blazeovanou ironií, bude trochu komplikovat koncipování teoretičtějších částí komentáře k originálu (jako je obecná reflexe autorova stylu a jakési „architektoniky“ textu, tedy toho, čemu jednotlivé prostředky slouží a v jakých jsou vzájemných vztazích), přičemž takovéto pasáže by měly u magisterské diplomové práce být ne-li přímo těžištěm komentáře, pak určitě částí přinejmenším rovnocennou rozboru konkrétních překladatelských řešení a s takovýmto rozбором propojenou. Autorka sice konstatuje na s. 43, že za témata knihy bychom mohli označit „sílu lži, hledání pravdy a hon za štěstím“ (což jsou všechno nesporně témata závažná), ale v překládaném úryvku se tato témata zrcadlí asi tak, jako se lidská podoba odráží v zrcadlovém bludišti, jehož primární funkcí je bavit zkreslenou, groteskní perspektivou, a autorka se ostatně ani nesnaží úryvek k těmto obecným tématům nějak vztáhnout (což je možná rozumné, protože by to dost pravděpodobně vyznělo jako křeč).

V zadání jsme se snažily tento předvídaný deficit trochu vykompenzovat mimo jiné formulací požadavku, aby autorka dílo zařadila do kontextu další tvorby Tibora Fischera – tak by bylo možno vztahovat prostředky používané v knize k nějakému obecnějšímu rámci a snad se i pokusit o klasifikaci autorových oblíbených stylistických postupů. To ovšem v komentáři chybí, je zmíněna jedna další kniha, ale nedovídáme se, nakolik je styl překládané knihy pro autora typický, nebo je spíše aberací, ani jak široký stylový a tematický rejstřík Fischer má, stejně tak se nedovíme nic o druhé knize, která byla od něj přeložena do češtiny, ani o kvalitách jejího českého překladu. Samozřejmě že se při analýze překladatelských problémů a řešení dostane na řadu zajímavých pasáží, které styl románu nějakým způsobem popisují a dokumentují, ale tyto dílčí ilustrace hravosti a nápaditosti textu nemohou úplně nahradit komplexnější pohled na Fischerovu autorskou osobnost, který byl alespoň rámcově bral v potaz i další díla. Druhým bodem, který měl posílit teoretickou stránku práce, byl požadavek, aby se autorka na větší ploše věnovala překladatelským postupům substituce a kompenzace (zde v terminologii Levého), o nichž se dalo předpokládat, že je bude používat velmi často, a jejich charakteristikám a předpokladům pro jejich používání tak, jak jsou definovány u různých autorů. Tato širší terminologická a pojmová rekapitulace ovšem také v komentáři chybí, vychází se pouze z Levého. Pro základní reflexi problematiky překladu reálií a slovních hříček v daném textu to snad i postačuje, ale komentář se tím logicky posouvá blíže komentářům k bakalářským překladům, protože mu trochu chybí teoretický nadhled. Koneckonců i ponecháme-li stranou pojmově-teoretická cvičení, už jen podrobnější výčet či statistika kompenzačních řešení, k nimž se překladatelka uchýlila (některá jsou přitom velmi půvabná a nápaditá – *he had a nose rest for it / nos měl vlastní podnos* aj.), či poměr

kompenzací k „čistým“ ztrátám, tj. místům, kde jazyková hra originálu není nijak reprodukována, by umožnil přinejmenším udělat si představu o tom, jak významná kompenzační strategie v překladu textů podobného typu může být – ale také, zda její atraktivnost nesvádí k nadužívání (na což upozorňuje právě Levý – tuto jeho poznámku autorka sama cituje). Poslední moje poznámka ke komentáři, resp. jeho velmi krátké obecnější části, pak je spíše technická: vnímání překladu čtenářem nezasvěceným do děje by výrazně usnadnilo, kdyby diplomantka základní informaci o ději románu a jeho vypravěči (která je velmi koncizně obsažena v prvním odstavci na s. 43 komentáře) předsadila už před překlad samotný. Takto je čtenář práce (zde především její oponentka) vržen in medias res a vůbec netuší, s jakým typem textu má tu čest, což může vnímání románu ze začátku zbytečně komplikovat.

Nyní ale už k nesporně povedeným či povedenějším stránkám práce (a to včetně „praktičtější“ části komentáře, která tvoří jeho většinu).

Jak už bylo naznačeno výše, musela autorka při překladu prokázat mimořádnou míru invence, neboť originál se doslova hemží příklady aktualizovaného užití jazyka, slovními hříčkami, v nichž hraje roli rytmus, rýmování apod. S mnoha těmito případy se vyrovnala se ctí a někdy jsou její řešení vyloženě výborná (některé vybrané příklady uvádím níže, jeden už jsem uvedla výše). Oceňuji, že autorka sama zmiňuje a reflektuje i riziko určité násilnosti, které při převodu textu takto nasyceného jazykovou hrou, vzniká. To, nakolik text takto působí, ať už v originále nebo v překladu, bude vždy do jisté míry věcí individuálního čtenářského vkusu – ostatně že takto asi může působit i v originále, se odráží už v citovaném úryvku z jeho anglické recenze (*some readers may feel like telling our friend the bowl simply to put a lid on it*). V překladu, který ve snaze zachovat jazykovou hru, místy nutně posouvá sémantiku, hrozí určité rozklížení významových spojů a z něj vyplývající nesrozumitelnost či křečovitost samozřejmě podstatně víc a místy k takovým lapsům také dochází (o reflexi některých takovýchto míst bych autorku požádala v rámci obhajoby). To ale nijak nesnižuje opravdu velký vklad osobní jazykové tvořivosti, který autorka do překladu přináší.

Oceňuji dohledávání reálií – například uvážených tvarů keramických misek na s. 52 – a konzultace s odborníky, byť nebyly vždy úspěšné. Stejně tak oceňuji identifikaci kulturních narážek, jako je například *yesteryearing* – rozhodnutí zachovat narážku je samozřejmě subjektivní volba, ale je dobré vědět, že takovéto jemné aluze dokáže autorka v textu identifikovat a pracovat s nimi. Dalším pozitivním rysem komentáře je zajímavé řešení problému s rodem misky, které autorka poměrně přesvědčivě zdůvodňuje a dodává i exkurs k typově příbuzným problémům, které řeší v jiných překladech z angličtiny její starší kolegové (mohla ještě zdůraznit, že ona suverénita misky, která všude byla a všechno viděla, působí v mužském rodě zábavně i vzhledem k časté tematizaci mansplainingu v současných médiích).

Někde musela autorka překladu prokázat skutečně detektivní schopnosti, a byť například v případě výrazu *dirt pusher* nemůžeme s jistotou tvrdit, že autor měl na mysli právě hříčku, k níž ve své interpretaci dospěla ona, je její návrh řešení (*podržrydlo*) ve vztahu k předpokládanému významu velmi funkční a vtipný. Někdy se formulace originálu sama v češtině „nabízí“ k vhodné kompenzační slovní hříčce (*rozemlít na kvarky* – evokuje škvarky) a autorka toho pozorně využívá (jiný příklad: *three lesser but indisputable blue*

hippopotamuses / tři modří, ačkoli horší hroši). Na mnoha dalších místech autorka velmi dobře reprodukuje poetickou funkci samotného originálu: *pottery worth a lottery – umění za jmění, The all-over look was all over – Všem bylo jasné, že je po všem aj.*

Připomínky k některým řešením:

Metal missiles má úplně jiné konotace než *tryskové plechovky* – tento výraz je použit v přímé řeči, kdy lugal vyjadřuje obavu z ježdění autem, čili zachovat hroživou asociaci na ničivé zbraně (*missiles*) je důležité.

Free you from gravity – hlavu v oblacích je nápadité, vtipné řešení, zejména pokud by *gravity* fungovalo i ve významu jakési serióznosti – což ale patrně neplatí, protože lugal rozhodně není popisován jako někdo, kdo by měl fantazii či byl romantický (což evokuje tento idiom), ale spíš jako pravý opak. V tomto směru je tedy řešení, jakkoli by v jiném kontextu mohlo fungovat velmi dobře, trochu matoucí.

Její tón se mění ze zahořklého na pobavený, jako na horské dráze (the word rollercoasting from bitterness to amusement) – zde nic v první části formulace nenavozuje představu *rychlého, prudkého* střídání či oscilace mezi dvěma póly („tón“ sice evokuje intonaci hlasu, která může stoupat nebo klesat, ale to není dostatečně konkrétní evokace rychlého pohybu mezi extrémy), takže přirovnání k horské dráze se jeví jako dosti náhlé a nemotivované.

Místy v překladu není optimální koheze: např. s 12. (...*zosobněné odium? – Zato já... byl...*)

Někdy je mírné rozklížení pochopitelné vzhledem k obtížnosti originálu, nicméně to nic nemění na tom, že to, co je v originále poměrně plynulým sledem představ, vyznívá v překladu fragmentárněji – v příkladu níže konkrétně kvůli asociacím na různé smysly:

Rosa is a silence taker. A diviner. A vase tickler. An intruder.

Rosa naslouchá tichu. Jasnovidka. Ta, jež lechtá vázy. Vetřelec.

Někde dochází k významovým posunům:

There are a few books, nowhere near enough to suggest outstanding scholarly competence,

Vidím pár knížek, příliš málo, než aby z nich bylo poznat, že se jedná o špičkovou odbornici (ví to v tomto okamžiku miska najisto? Z originálu nic takového nevyplývá)

if she tapped into the full me, her brains would shoot out of her nose – kdyby mne spatřila v celé mé kráse, mozek by jí vystřelil nosem

Zde není vyslovená chyba, ale zúžení kontaktu na pouze vizuální *spatřila* není šťastné – vhodnější by bylo využít už jednou použité *napojila se* (na mě), tím spíš, že Rosa misku skutečně bere do rukou. Jde totiž patrně o to, že by Rosa „neustála“ celý objem minulých zkušeností a životů, jež v sobě vědomí misky přechovává – a už samotná představa bezprostředního fyzického kontaktu s miskou se lépe pojí s tak „fyzickým“ důsledkem, jako je vystřelení mozku z hlavy.

Místy se vyskytuje poněkud toporný slovosled (byť v druhé větě prvního příkladu níže byl možná motivován větou, která následuje – napojení by bylo ale lepší posílit jinak, např. přidáním určitého slovesa):

Odchází malovat obrázky dob minulých na vnitřní stranu svých víček a vpouští tmu do místnosti, kde jsem byl umístěn. Holá krychle, bez nábytku, cela pro výslech keramiky.

Lépe: *Odchází si malovat pod víčka obrázky minulosti a do místnosti, kde jsem byl umístěn, vpouští tmu. Je to holá nezařízená krychle, cela pro výslech keramiky.*

*Hmátne po zmrzlém leguánovi a pokusí jím Pijaviska majznout, ten však nemá poprvé co do činění s lidmi, kteří mu chtějí vážně ublížit. Zde byl mohl být slovosled i významově zavádějící, kdybychom neměli k dispozici širší kontext situace. *Poprvé* by jednoznačně mělo být v rématu; takto čistě na základě gramatických indikací očekáváme, že nám autor (po nějakém předpokládaném „ale“) povypráví o někom *jiném*, s kým má Pijavisko co do činění a kdo mu vážně ublížit *nechce*.*

Někdy zůstávají v textu nepřirozená napojení vět:

Prvnímu se sotva představil, když mu vrazil pěst do žaludku...

Druhému kupci ještě ani nestihl ukázat modrého hrocha, než se rozhodl, že...

Pro účely obhajoby bych diplomantku poprosila o komentář k následujícím řešením, respektive o zvážení, zda jsou tato řešení na daných místech významově adekvátní a/nebo dostatečně průhledná – samozřejmě beru v úvahu, že v některých citovaných pasážích dochází k sémantickým posunům vědomě kvůli zachování jazykové hry, ale i v takovýchto případech prosím o reflexi toho, co se významově ztrácí, popřípadě znejasňuje, a zda výsledný efekt takovou ztrátu (někdy jde o oslabení koherence či logické pointy) ospravedlňuje:

On the block she wouldn't fetch a great price, men needing some drastic beauty or the likelihood of near fatal pleasure to throw their gold.

***Šlapáním by si balík nevydělala** – muži potřebují dechberoucí krásu či příslib takřka osudné rozkoše, než se rozloučí se svým zlatem.*

Certain things go on: the plying of drinks to aspired-to lovers...

*Některé věci neberou konce: **pozvání na drink od aspirujících milenců***

extra-Nikki use of his manhood

Nikki v neustálých službách jeho mužství

His best friend didn't have quite the lugaling position the collector did, so he ended up having him killed, exposed with the parrot inserted in his bottom.

*Sběratelův nejlepší přítel si nežíval tak lugalského postavení jako on, **takže ho nakonec nechal zabít, všem na očích a s papouškem v zadku.***

Relish banished.

*Radosti **učiněno zadosti.***

*Worn, **forloooooorn**, but not by what has happened in the flat.*

*Unavená, **óóóóópuštěná**, ale ne kvůli svému bytu.*

*who regards us with **contempt so undisguised it might as well have been on a trampoline**,*

*na nás prohlédne s **tak neskryvaným odporem**, že ho rovnou mohl poslat na trampolínu*

*Nothing is more frightening than no rules; people will cherish the worst rules **as long as they can avoid the prospect of a sky that spits in their face for no reason**. The sensation that nobody wants to feel: **Fortune** is off the leash.*

*Neexistuje nic děsivějšího než svět bez pravidel. Lidé si budou hýčkat ta nejhrůznější pravidla, **dokud je ochrání před náhodným flusancem shůry**. Nikdo nechce mít pocit, že se **šťěstí** utrhlo ze řetězu. (v tomto posledním případě je dobré zvážit pro posouzení přesnosti převodu kontext celého odstavce, nikoli pouze citovanou pasáž)*

*At this point, in comes an excited peasant, **burrowing into the carpet with his groveling**. “Your illustriousnessing...*

*V tu chvíli vchází rozradostněný venkovan. **Úslužně se zavrtá do koberce**. „Vaše nejjasnější Jasnosti,*

Vezmu-li v úvahu, jak náročný je výchozí text na interpretaci i na tvůrčí překladatelský vklad a jak samostatně – v porovnání s některými jinými diplomanty – autorka na textu i komentáři pracovala (což ovšem neznamená, že řádně nevyužila možnosti konzultací), bylo by z mého pohledu možné hodnotit práci známkou velmi dobře, pokud autorka krom uspokojivé reflexe výše uvedených míst z překladu dokáže u obhajoby nějak celkověji zhodnotit autorův styl – pokusí se třeba přinejmenším o vymezení některých jeho obzvláště oblíbených typů jazykové hry a toho, s jakými formálními činiteli pracuje nejraději (paralelismy? rytmus? rým? atp.) – a pokud alespoň v základech srovná styl tohoto románu se stylem jeho díla, které vyšlo v českém překladu. V opačném případě bych navrhovala hodnotit práci známkou dobře.

13. června 2024

Vedoucí práce: Zuzana Šťastná